TÜRKİYE'NİN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARNESİ

ÖZET

Adalet Bakanlığı'nın açıklamış olduğu son verilere göre, Türkiye son yıllarda hak ihlalleri noktasında rekor sayıya ulaştı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından yayımlanan istatistiklere göre ise 2017 yılında 63 bin 369 hak ihlali gerekçesiyle AİHM başvuru yapıldı.

Bu Çalışmanın amacı, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karnesinin yıllara göre ihlal oranları incelenerek, 1954 yılından günümüze kadar yaşanılan hak ihlallerini değerlendirmektir.

GİRİŞ

Türkiye, 1959'dan itibaren işleyen AİHM sistemine 1987 yılında katıldı ve bu tarihten günümüze kadar hakkında en çok karar verilen ülke oldu. Her geçen yıl hak ihlali nedeniyle başvuru sayılarında ciddi artış yaşandı. Yaşanan hak ihlallerinin ne olduğunu bilmek; ülkemizde yapılan hak ihlallerinin hangi alanlarda yoğunlaştığını ve diğer dünya vatandaşlarına oranla ne kadar haksızlığa uğradığımızı bilmemiz açısından önem arz etmektedir. Zira AİHM' de Türkiye hakkında bugüne kadar 3 bin 386 defa dava açıldı. Davalardan 2 bin 988'inde en az bir maddenin ihlal edildiğine karar verilirken 77 davada ihlal olmadığı kararı çıktı. 2012-2017 yılları arasında ise toplam 107 milyon 514 bin 292 Türk Lirası para cezası verildi.

I. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesinin bir araya gelmesiyle oluşturulan Avrupa Konseyi, insan hakları ve özgürlüklerinin devletlerce korunmasına ve geliştirilmesine vurgu yaparak insan haklarına saygı yükümlülüğünü üyelik koşulu olarak belirtmiştir. Avrupa Konseyi'nin bu anlamda ilk adımı 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan ve 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren "İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AİHS)" dir. Sözleşme sosyal ve kültürel haklardan çok sivil ve politik hakların korunmasına öncelik vermiştir. Türkiye 10 Mart 1954'te sözleşmeyi onaylamış, 28 Ocak 1987'de de bireysel başvuru hakkını tanımıştır. Mahkemenin zorunlu yargı yetkisini ise 28 Ocak 1990'da kabul etmiştir. AİHS, uluslararası alanda insan hak ve özgürlüklerinin korunmasının en önemli hukuksal aracıdır. AİHS bir giriş, üç bölüm ve 59 maddeden oluşur. Giriş bölümünde sözleşmenin dayandığı temeller açıklanır. Türkiye tarafından 1954 tarihinde onaylan sözleşmede şu haklar düzenlenmiştir. Bunlar;

Yaşam Hakkı (2.md.), İşkence insanlık dışı ve onur kırıcı davranışta bunma ve ceza verme yasağı (3.md.), Kölelik, kulluk, zorla çalıştırma ve angarya yasağı (4.md.), Kişi özgürlüğü ve güvenliği (5.md) , Adil yargılanma (6.md.) , Suç ve cezaların kanuniliği (7.md.), Özel hayata ve aile hayatına, konut ve haberleşme özgürlüğüne saygı (8.md.), Düşünce,

vicdan ve din özgürlüğü (10.md.), Toplantı ve örgütlenme özgürlüğü (11.md.), Evlenme ve aile kurma hakkı (12.md.), Hak arama özgürlüğü (13.md.)

A- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İç Hukuktaki Yeri

Başta, AİHS olmak üzere Uluslararası anlaşmaların iç hukukta yeri meselesi Türk anayasal sisteminde daima tartışmalı bir mesele olmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin diğer sözleşmelerden farklı olarak içerdiği hakların evrenselliği yanında taahhüt altına alınan yükümlülüklerin olmasıdır. Bunun yanında anılan kararların denetimini yapan bir yargı organına ve karlarını takip eden idari bir organa sahip olduğu da dikkate alınınca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin uluslararası hukuki bir üstün norm olduğunu söylemek olanaklıdır.

Uluslararası anlaşmaların Türk hukukundaki statüsü ve yeri konusunda esas hüküm, Anayasa'nın 90. maddesinin 5. fıkrası olmakla birlikte, dolaylı olarak bu konuya değinen başka Anayasa hükümleri de (m.2, 15, 16, 42, 92 ve Başlangıç 4. paragraf) mevcuttur[1]. Anayasanın 90.maddesine eklenen son fıkra bir nevi tartışmalara son buldurmuştur. Buna göre; "*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne 18 göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır".* Anayasanın 90.md'sine eklenen bu düzenlemeyi insan haklarına güvence getiren bütün uluslar arası sözleşmelerin yasalar karşısında öncelikle uygulanacakları biçiminde okumak anlamlı olacaktır[2].

B- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Hiyerarşik Değeri

Uluslararası sözleşme hükümlerinin iç hukuka üstünlüğü ilk kez 24.07.1923 tarihli Lozan barış antlaşması ile getirilmiştir. Anılan sözleşmenin 37.maddesi ile; sözleşmenin azınlıklarla ilgili kuralının Anayasa kuralları hükmünde olduğu kabul edilmiştir. 1924 Anayasası döneminde ise, antlaşmaların meclis tarafından yapılacağı öngörülmüş olup,

---

1 BİLGİN, Ahmet Burak, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İç Hukuktaki Yeri", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.22, S.1, 2013, s. 90, http://dergipark.gov.tr/download/article-file/274329, E.T 10.10.2018

2 İNCEOĞLU, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Ve Anayasa, Ankara 2013, s. 9

antlaşmalar kanunla yapıldığından iç hukuktaki yeri de kanun düzeyinde sayılmıştır. 1961 Anayasasının 65.maddesi de "*Usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş milletler arası antlaşmalar kanun hükmündedir"* diyerek iç hukuktaki yeri de kanun düzeyinde sayılmıştır.

2004 yılında yapılan bir değişiklikle Anayasa'nın 90/5. maddesine "usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır" şeklinde bir cümle eklenmiştir. Böylece temel hak ve özgürlüklere ilişkin Türkiye'nin taraf olduğu bir uluslararası anlaşma ile kanun hükmü arasındaki bir çatışmada, uluslararası anlaşmaya üstünlük tanınacağı açıklığa kavuşturulmuştur[3].

II. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa Konseyi, hemen hemen tüm Avrupa devletlerinin üyesi olduğu ve AB ile bir organik bağı olmayan, ayrı bir uluslararası teşkilattır. Konsey 1949 10 ülke tarafından kurulmuş ve Türkiye Konseye ilk giren üyeler arasında olduğu için de kurucu üye sayılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak 1949 yılında kurulan uluslararası bir mahkemedir. Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokolleriyle güvence altına alınmış olan temel hakların çiğnenmesi durumunda bireylerin, toplulukların, tüzel kişilerin ve diğer devletlerin, belirli usul ve kurallar dâhilinde başvurabileceği bir yargı merciidir. Türkiye 18 Mayıs 1954'te bu sözleşmeyi onaylayarak 28 Ocak 1987'de de bireysel başvuru hakkını tanımıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin zorunlu yargı yetkisini ise 1990 yılında kabul etmiştir.

III. TÜRKİYE'NİN YILLARA GÖRE AİHM KARNESİ

1959-2017	Toplam Görülen Dava Sayısı	AİHS'in en az 1 maddesinin ihlal edildiği hükmü verilen dava sayısı	AİHS'in hiçbir maddesinin ihlal edilmediği hükmü verilen dava sayısı	Dostane çözüm ile sonlanan/Kayıttan düşürülen dava sayısı	Diğer hükümler (adil tazmin, revizyon, ilk itiraza katılma, görevsizlik)
Türkiye	3.386	2.988	77	211	110

Bu grafikte de görüldüğü üzere 90'lı yılların sonundan itibaren Avrupa İnsan Hakları

[3] BİLGİN, s. 104.

Mahkemesine(AİHM) başvuru sayısı, 2003 yılı hariç her yıl katlanarak artmıştır[4]. Türkiye'de 1987 yılında Bireysel başvuru hakkının tanınmasıyla birlikte AİHM'ye ilginin her geçen gün daha da artmasına neden olmuş ve Türkiye'nin AİHM'ye en çok şikâyet edilen devletlerden birisi olmasına yol açmıştır.

A- AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN "50 YEARS OF ACTİVİTY" RAPORU[5]

aa- Türkiye, Aleyhine En Fazla Başvuru Yapılan Üçüncü Devlet Konumundadır. Türkiye, Rusya ve Polonya'dan sonra aleyhine en fazla başvurulan üçüncü devlet konumundadır. 31 Aralık 2009 itibariyle Türkiye aleyhine yapılan toplam başvuru 31.873'tür. Bu başvuruların 3.178'i kırk yılda (1959-1999 yılları arasında), 28.695'i ise son on yılda yapılmıştır

bb- Türkiye Derdest Dava Sayısı Bakımından İkinci Sıradadır. AİHM'ne yapılan başvuruların büyük bir kısmı ya filtre fonksiyonu gören "kabul edilebilirlik" incelemesine takılmakta, ya da çeşitli nedenlerle kayıttan silinmektedir. Nitekim Türkiye aleyhine yapılan 31.873 başvurunun, 16.106'sı ya kabul edilmez bulunmuş ya da çeşitli nedenlerle kayıttan silinmiştir. Aleyhine yapılan başvuru sayısı itibariyle 47 devlet arasında "üçüncü" sırada olan Türkiye, derdest dava sayısı bakımından "ikinci" sıradadır. Bunun nedeni Polonya aleyhine yapılan başvuruların Türkiye'ye göre daha büyük bir kısmının kabul edilebilirlik incelemesine takılması ya da çeşitli nedenlerle kayıttan silinmesidir.

cc- Türkiye, Hakkında En Fazla Karar Verilen Devlettir. AİHM Türkiye hakkında 2009 yılı sonu itibariyle toplam 2.295 karar vermiştir. Türkiye 47 devlet arasında hakkında en fazla karar verilen devlettir78. Bu kararların 2.017'sinde Sözleşmenin en az bir hükmünün ihlâl edildiği, 46'sında ise herhangi bir ihlâlin olmadığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 232 kara ise dostane çözüm ve geçici tedbir gibi konulara ilişkindir.

---

[4] SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.13, 2009, S.1-2, s. 265, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/13_11.pdf, E.T 25.12.2018.

[5] SALİHPAŞAOĞLU, s. 270-272.

B- TÜRKİYE'NİN 2010 YILI KARNESİ

Türkiye, 2010 yılında 5 bin 792 başvuru ile AİHS'ni ihlal eden devletler arasında %18.55'lik oranla birinci olmuştur. 2010 yılında en fazla ihlal kararının tutuklamalarla ilgili olduğu görülüyor[6]. Türkiye 2010 yılında 33.099.333,12 TL[7] tazminat ödemiştir.

C- TÜRKİYE'NİN 2012 YILI KARNESİ

2012 yılında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye aleyhine, 117 ihlâl kararı vermiştir. Türkiye AİHM kararları gereği tazminat ödemeye başlamıştır. 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla, ihlal, dostane çözüm, tek taraflı deklarasyonla sonuçlanan başvurular da dahil Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları gereğince, Bakanlığımızca 1 milyon 707 bin 60 Euro tazminat ödenmiştir[8]. 2012 yılı hak ihlalleri[9] incelendiğinde;

"550'si Çocuk olmak üzere toplam 12.300 kişi gözaltına alındı".

"125'i Çocuk olmak üzere toplam 2.788 kişi tutuklandı".

"18 dernek hakkında kapatma davası açıldı".

"68 kere parti ve dernek binalarına kimliği belirsiz kişilerce saldırı düzenlendi".

"2012 yılında 6.661 internet sitesinin erişimi engellenmiştir".

" 2011 yılı sonu itibarıyla 128.604 olan mahpus sayısı Şubat 2012 itibarıyla 130.617 olmuştur".

D- TÜRKİYE'NİN 2015 YILI KARNESİ

Türkiye, 2015 yılında AİHM'de hakkında en fazla dava başvurusu bulunan 3'üncü olmuştur. Hakkında en fazla karar açıklanan ülke Rusya olmuştur. Türkiye hakkında 2015 yılında açıklanan kararların 79'unda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin en az bir maddesinin ihlaline hükmedildi. Türkiye 2015 yılında en çok Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkıyla ilgili maddesini ihlal etmekten ceza aldı[10].2015

---

6 http://www.milliyet.com.tr/turkiye-nin-aihm-deki-insan-haklari-karnesi/riza turmen/siyaset/siyasetyazardetay/14.02.2011/1351971/default.htm, E.T 25.11.2018.

7 https://www.yenicaggazetesi.com.tr/15-yilda-aihme-270-milyon-lira-tazminat-160810h.htm, E.T 25.11.2018.

8 https://odatv.com/rakam-rakam-turkiyenin-aihm-karnesi--1409131200.html, E.T 23.11.2018.

9 https://www.ihd.org.tr/2012-yili-nsan-haklari-hlaller-raporu-uezerne-deerlendrmeler/, E.T 5.12.2018

10 https://yesilgazete.org/blog/2016/01/28/turkiyenin-2015-yili-aihm-karnesi-aciklandi/, E.T 12.11.2018

yılında, 8.450 başvuru ile ilgili 79 ihlal kararı verilmiştir. Türkiye'nin 2015 yılında ödediği tazminat miktarı; ise 1.522.999 EURO olmuştur.

E- TÜRKİYE'NİN 2017 YILI KARNESİ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 2017 yılı faaliyet raporuna göre Türkiye, 116 kararla, hakkında çok karar alınan ikinci, bekleyen başvuru sayısıyla üçüncü ülke oldu; adil yargılama hak ihlalinde ise 46 kararla ilk sırada yer alıyor. Kabul edilmeyen başvuru sayısı önceki yıla göre yüzde 90 arttı[11]. Türkiye, 2017 yılında, aleyhine açılan 116 davanın 99'unda, "en azından bir hak ihlalinde bulunulduğu" gerekçesiyle mahkûm edildi. AİHM verilerine göre Türkiye 2017 yılında adil yargılanma hakkının ihlali nedeniyle 46 dosyada suçlu bulundu. Kişi güvenliği ve özgürlüğünün ihlal edildiği gerekçesiyle verilen mahkûmiyet sayısı 19 olarak açıklanırken, Türkiye 16 dosyada ise düşünce özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar nedeniyle mahkûm oldu. 2017 verilerine göre Türkiye, 293 kez mahkûm edilen Rusya'nın ardından ikinci sırada yer aldı. Öte taraftan AİHM'in Türkiye'yi suçsuz bulduğu dosya sayısı ise sadece 4 olarak kayıtlara geçti AİHM istatistiklerine göre ise Türkiye; "*Adil yargılanma hakkının 46 maddesini, Özgürlük ve güvenlik hakkının 19 maddesini, İfade özgürlüğü hakkının 16 maddesini, Toplanma ve dernekleşme özgürlüğünün 9 maddesini, Makul sürede yargılanma hakkının 8 maddesini, Etkin soruşturma hakkının 5 maddesini, Özel yaşama saygı hakkının 4 maddesini, Etkili başvuru yolları hakkının 4 maddesini, Özel mülkiyetin korunması hakkının 4 maddesini ve Yaşam hakkının korunması hakkının ise 3 maddesini"* ihlal etmiştir.

IV. İHLAL EDİLEN HAKLAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

A- Adil Yargılanma Hakkı

AİHS'nin 6. maddesi herkesin adil yargılanma hakkı olduğunu açıkça düzenlemiştir. Adil yargılanma hakkı; susma hakkı(ceza davaları için), silahların eşitliği ilkesi,mahkemeye erişim, kararların gerekçeli olması, duruşmaya katılma hakkı gibi birçok öğeyi düzenlemiştir[12]. AİHM, ceza davalarında sanığın duruşmalarda hazır bulunması gerektiğini kararlaştırmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 191. maddesi ve devamı

---

11 http://t24.com.tr/haber/turkiyenin-2017-aihm-karnesi-ilk-sirada-46-kararla-adil-yargilanma-hakki-ihlali-geliyor-56-bin-basvuru-sirada-bekliyor,544971, E.T 5.12.2018.

12 BELGE, Taciser , Ulaş, Adalete Erişim İçin Sürekli Mesleki Gelişim İnsan Hakları, İstanbul 2006, s. 73.

hükümleri, sanığın sorgusunun mutlaka ve mahkeme huzurunda yani duruşma salonunda yapılması üzerine düzenlenmiştir.

Nisan – Ramazan Cem Gürdeniz v. Türkiye Kararı: AİHM, Balyoz davası kapsamında emekli tuğgeneral Ramazan Cem Gürdeniz tarafından yapılan başvuruda, başvurucunun İHAM ile birlikte Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu'na da başvuru yapmış olmasını AİHS'ın 35. maddesinin 2. fıkrasında getirilen kabul edilebilirlik kriterlerine aykırı buldu.

A- Örnek AİHM Kararları

1 Temmuz – Şekerci v. Türkiye Kararı: AİHM, 3 yıl 4 ay süren davada 7 ay bilirkişi raporu beklendiği için duruşmaların ertelenmesini makul sürede yargılanma hakkına aykırı buldu. Kararda ayrıca haksız tutulmaya karşı etkili tazminat yolunun olmaması da ihlal sayılıyor.

4 Mart – Fazlı Aslaner v. Türkiye Kararı: AİHM, Danıştay Dava Dairesi önüne temyiz incelemesi için gelen başvuruya konu davada Danıştay Dairesindeki karar görüşmelerine katılan bazı yargıçların daha sonra davanın önüne gittiği Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulundaki görüşmelere de katılmış olmaları nedeniyle buradaki kararın tarafsız olduğunun düşünülemeyeceğine karar verdi.

3 Haziran – Yiğitdoğan v. Türkiye Kararı: 1999 yılında örgüt üyesi olduğu iddiasıyla gözaltına alınan, Devlet Güvenlik Mahkemesi'nden alınan üç günlük ek süre ile yedi gün gözaltında kalan ve ifadesi yanında avukatı olmadan alınan Yüksel Yiğitdoğan'ın başvurusunda İHAM, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verdi.

b- Segbis

Sanığın sorgusu yapılmadan mahkemenin karar vermesi pek istisnai hallerde mümkündür. Bu haller, CMK m.193/2 ve 195'de yer almaktadır.

CMK m.193/2'ye göre; "Sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkumiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir". CMK m.195'e göre; "Suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelmese bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hallerde sanığa gönderilecek davetiyede gelmese de duruşmanın yapılacağı yazılır". Kovuşturma aşamasının

özelliklerinden birisi de, yargılamanın sanığın yüzüne karşı yapılmasıdır. Bu iki hüküm dışında sanığın yokluğunda yargılama yapılması ve davanın bitirilmesi mümkün değildir. Ersan ŞEN'e göre; *CMK m.196/4'e göre; maddenin ikinci fıkrasında yer alan ve istinabe suretiyle yapılacak sorgunun, sanığın aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniği (SEGBİS) kullanılarak sorgusunun yapılabilmesinin mümkün olması halinde, uzakta olmakla birlikte sanığın duruşmaya katılmasını sağlayan bu yöntemin uygulanması gerekir. Dördüncü fıkrada "yukarıdaki fıkralar içeriğine göre" denilse de, 196. maddenin ilk üç fıkrasında hapis cezasının sınırına bağlı istisnai bir sorgu usulünden bahsedildiği, alt sınırı beş yıl ve daha az olan suçlarda istinabe suretiyle sanığın sorgusunun yapılabilmesinin kabul edildiği, bu sınırın üstünde ise istinabe suretiyle sorgunun mümkün olamayacağı anlaşılmakla, kanaatimizce huzurda sorgunun zorunlu olduğu durumlarda SEGBİS kullanılmak suretiyle sanığın uzaktan sorgusunun yapılamayacağı sonucuna varılmalıdır*[13]*".* Sanığın SEGBİS yoluyla ifadesinin alınabilmesi için, huzurda bulundurulmasının mümkün olmaması gerekmektedir. Deyim yerinde ise SEGBİS, savunma hakları çerçevesinde sanığa tanınan "ikincil asgari hak" niteliğindedir[14].

bb-İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Üçüncü Dairesi'nin 2004/45106 Sayılı Ve 05.10.2006 Tarihli Marcello Vioala – İtalya Kararı[15]

Başvurucu Marcello Viola, ceza yargılamasının ikinci setindeki, yani istinaf mahkemesinde yapılan yargılamada üç duruşmaya rızası olmaksızın video konferans yoluyla (işitsel ve görsel sistemler kullanılarak) katılarak, tutuklu bulunduğu hapishaneden duruşma salonuna getirilmemiştir. Başvurucu "usuli" sebeplere dayanarak (istinaf mahkemesinin kararına karşı) temyiz başvurusunda bulunmuştur. Yüksek Mahkeme (Yargıtay) başvurucunun temyiz talebini reddetmiştir.

Başvurucu, istinaf mahkemesinde yapılan ve katılımının sağlanmadığı duruşmada muhbirin hazır bulundurulduğu ve "tanık" sıfatıyla dinlendiğini belirtmektedir. Başvurucu ayrıca, kusurlu bağlantı ve yetersiz ses iletimi gibi "öngörülebilir zorluklar" sebebiyle, video konferans sisteminin savunma avukatıyla hızlı bir iletişim sağlamasını engellediğini

---

[13] ŞEN, Ersan, "Uzakta Olan Sanığın Sorgusu", http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1875201-uzakta-olan-sanigin-sorgusu, E.T 25.12.2018.

[14] ŞEN, "Sanığın Mahkemeye Çıkma Hakkı", http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1830305-sanigin-mahkemeye-cikma-hakki, E.T 24.12.2018.

[15] BELGE, s. 74-75.

belirtmektedir. AİHM; "Başvurucunun, avukatı ile üçüncü kişiler tarafından dinlenilmeden görüşme hakkının ihlal edilmediğini; zira başvurucunun, duruşma salonunda bulunan avukatına dışarıdan bir üçüncü kişi tarafından herhangi bir dinleme teşebbüsüne karşı önlem alınan telefon bağlantısı ile özel olarak danışabilme imkânına sahip olduğunu, başvurucu müdafiinin, müvekkilinin bulunduğu yerde hazır olma ve onunla mahremiyet içerisinde görüşme hakkının bulunduğunu kabul ederek İHAS m.6'nın ihlal edilmediğine karar vermiştir. Kararın 61. paragrafına göre; *"Özel olarak, bir sanığın avukatıyla üçüncü bir kişi tarafından duyulmadan iletişime geçmesi demokratik bir toplumda olması gereken adil yargılanma hakkının en temel unsurlarından biri olup, Sözleşmenin 6/3-c maddesinde kaynağını bulmaktadır. Bir avukatın gözetimi olmaksızın müvekkili ile görüşememesi veya müvekkilinden gizli bir şekilde talimat alamaması avukatın görevinin önemini büyük ölçüde kaybetmesine yol açar. Sanık ile avukatlarının görüşmelerinin gizliliğinin/mahremiyetinin temin edilmesi savunma hakkının sağlanmasında büyük önem taşıdığı Avrupa belgelerinde de olmak üzere çeşitli uluslararası belgelerde de teyit edilmiştir".*

Marcello Viola kararında AİHM; açık ve net bir şekilde başvurucunun, duruşma salonunda bulunan avukatına dışarıdan bir üçüncü kişi tarafından herhangi bir dinleme teşebbüsüne karşı önlem alınan telefon bağlantısı ile özel olarak danışabilme imkanına sahip olduğunu hatırlatarak, başvurucu müdafiinin, sanığın tutulduğu yerde hakimiyet kurabilme yetisinin ve onunla mahremiyet içerisinde görüşme hakkının bulunduğunu vurguladığı ve yalnızca sesli ve görüntülü sistemin kullanımından kaynaklanan teknik zorlukların dürüst yargılanma hakkının etkin kullanımını zedelemediğine karar vermiştir.

ŞEN' e göre; *Türkiye'de kullanılan SEGBİS yöntemi ise; sanık ve müdafiine, üçüncü kişiler tarafından dinlenip öğrenilme teşebbüsünü bertaraf eden iletişim ağı bir tarafa, sanığın savunmasını güçlendirmek amacıyla hukuki destek alabileceği, aynı ortamda müdafiine soru sorup danışabileceği ve görüşmelerini "gizli" gerçekleştirebileceği alan dahi tanınmamıştır, yani İHAM kararında geçen usul güvenceleri henüz Türkiye'de sağlanmamıştır.*

SEGBİS yöntemi kullanılmaksızın duruşmaya katılma talebi reddedilen sanığın; duruşmaya getirilmesi ihtimalinde karşılaşılacak sorunlar, kamu güvenliğinin tehlikeye düşüp düşmeyeceği, sanığın kaçma ihtimali gibi olasılıklar üzerinde somutlaştırılmış hukuki

dayanaklara ihtiyacı vardır. Maddi vakıanın tartışıldığı ilk derece yargılamasını gerçekleştiren mahkemenin huzuruna çıkarılmayan sanığın, SEGBİS usulü ile sorgusunun yapılması veya davanın esasına etki eden diğer celselerine bilfiil (eylemli şekilde) katılmayarak savunma makamı ile temas kurmasının engellenmesi, iddia veya karar merciini etkileme hakkı elinden alınarak, Mahkemenin tüm mensupları karşısında fiilen "yok" konumunda tutulması, deyim yerinde ise yargılamadan saf dışı bırakılması dürüst yargılanma hakkı ile bağdaşmayacaktır[16].

B- İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğünün anlamı, haber ve bilginin, insanlar arasında veya medya kanalıyla değişimidir, ayrıca insanın kendi görüşlerini diğerlerine aktarabilmesi ve diğer insanlarının da görüşlerini ve onlar hakkındaki haberleri alabilmesini de içerir[17]. AİHS de ifade özgürlüğüne içerik bakımından bir sınırlama getirilmemiştir[18].

b- Örnek AİHM Kararları

21 Ocak: Perihan ve Mezopotamya Basın Yayın A.Ş. v. Türkiye Kararı: Mezopotamya Yayınları'nın Urfa, Diyarbakır ve İzmir şubelerinin polis tarafından basılması ve çeşitli kitap ve belgelere el konulmasından sonra il valileri tarafından Ticaret Mahkemesi'ne yapılan başvuruyla kamu düzenini bozduğu iddiasıyla 2001 yılında Mezopotamya Yayınları'nın kapatılmasına karar verilmişti. İHAM, mahkemenin yayınevinin kamu düzenini nasıl bozduğunu açıklayamadığını, kapatma kararının orantısız olduğuna ve demokratik bir toplumda gerekli olmadığına karar vererek ifade özgürlüğü ihlali buldu.

4 Mart – Dilipak ve Karakaya v. Türkiye Kararı: Abdurrahman Dilipak'ın 28 Şubat'ta MGK'deki rolü nedeniyle amiral Güven Erkaya'nın ölümünden sonra yazdığı yazı hakkında Erkaya'nın ailesi tazminat davası açmıştı. Dilipak tazminatı ödeyemediği için evine haciz gelmişti. AİHM Dilipak'ın ifade özgürlüğünün ihlaline karar verdi. AİHM, Erkaya'nın MGK'de yer alması nedeniyle politik hayatta olduğunu, Dilipak'ın yazısının eleştiri sınırı içinde olduğunu, ayrıca Dilipak'ın tazminat için +164.000 TL ödemesinin sadece kendi için değil, meslektaşları için de caydırıcı etki yaratacağını söyledi.

---

[16] ŞEN, "Sanığın Mahkemeye Çıkma Hakkı", http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1830305-sanigin-mahkemeye-cikma-hakki, E.T 24.12.2018.

[17] BELGE, s. 118.

[18] İNCEOĞLU, s. 359.

25 Mart – Bayar v. Türkiye (no. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8) Kararı: AİHM, Ülkede Özgür Gündem gazetesinde Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül 2004 tarihinde yayımlanan bir dizi makale nedeniyle gazete editörü Hasan Bayar ve sahibi Ali Gürbüz hakkında dava açılması nedeniyle yapılan başvurularda Türkiye'nin adil yargılanma hakkını ve ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine karar verdi.

27 Mayıs – Mustafa Erdoğan ve Diğerleri v. Türkiye Kararı: Anayasa hukukçusu Mustafa Erdoğan'ın Fazilet Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili AYM kararını eleştirel bir dille Liberal Düşünce Dergisi'ne yazması üzerine itibarlarının zedelendiği iddiasıyla dava açan AYM üyelerinin başvurusunda AİHM, Erdoğan'ın para cezasına çarptırılmasını ifade özgürlüğüne aykırı buldu.

17 Haziran – Belek ve Özkurt v. Türkiye Kararı: AİHM, Dema Nu ve Evrensel gazetelerine TMK kapsamında para cezası verilmesini, yayın yasağı getirilmesini ifade özgürlüğüne aykırı buldu.

C- ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI

AİHS in 5. Maddesi, AİHM tarafından, bireylerin demokratik bir toplumda resmi makamlar tarafından keyfi olarak gözaltına alınmasından korunması olarak yorumlanmıştır[19].

c- Örnek AİHM Kararları

24 **Haziran** – Yarashonen v. Türkiye Kararı: Türkiye'ye pasaportsuz giren Zalim Yarashonen'in 5 ay 27 gün Kumkapı Yabancılar Şube'de tutulmasıyla ilgili kararda AİHM, Yarashonen'in iç hukukta yasal dayanağı olmadığı halde tutulmasını, tutuklanmasının sebebinin hiçbir aşamada o'na anlatılmamasını, sadece bunun bile tutukluluğa itirazı engelleyeceğini söyleyerek özgürlük ve güvenlik hakkının 4 kez ihlal edildiğine karar verdi.

4 Mart – Filiz v. Türkiye Kararı: AİHM, 2007'de Mersin'de DTP eyleminde tutuklanan gencin 11 duruşma boyunca basmakalıp ifadelerle tahliye edilmemesini AİHS'a aykırı buldu. AİHM, "suç vasfı, delillerin durumu" gibi ifadeler, 11 ay 6 gün süren tutukluluğun devam ettirilmesi için tek başına gerekçe olamaz diyor ve tutuklandığında 16

---

[19] BELGE, s. 41.

yaşında bir çocuk olan Mehmet Filiz'in alternatif yollara başvurulmadan tutuklanmasını eleştiriyor.

D- TOPLANMA VE DERNEK KURMA ÖZGÜRLÜĞÜ

"Toplanma ve dernek kurma" özgürlüğü, çağdaş toplumlarda "düşünceyi açıklama ve bilgi edinme" özgürlüğünün bir uzantısıdır, bu özgürlüğün önemli bir gerçekleşme aracıdır[20] . Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, AİHS'nin 11'inci maddesinde "Dernek kurma ve toplantı özgürlüğü" başlığı altında düzenlenmiştir. *Madde metninde sendikalardan bahsedildiği halde, siyasal partilerden söz edilmemiştir. Ancak hemen belirtelim ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi birçok kararında dile getirildiği gibi, Sözleşmeyi yaşayan dinamik bir belge olarak kabul ettiği için, 11'inci maddede yer almadığı halde siyasal partileri siyasal dernekler gibi değerlendirerek 11'inci madde kapsamında korumaktadır*[21]

d- Örnek AİHM Kararları

18 Şubat – Tüm Bel-Sen v. Türkiye: AİHM, Belediyelerin sendika üyesi çalışanlarına maaşları dışında da ek ödeme yapabilmesini de içeren toplu iş sözleşmesinin Sayıştay tarafından denetlenip 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na aykırı bulunmasını sendikal hakların ihlali saydı. Kararda İHAM sıklıkla "toplu sözleşme, sendika üyesinin çıkarlarını korumak için en önemli araçlardandır" dediği Demir Baykara v. Türkiye kararına dayanıyor.

E. ÖZEL HAYATA VE AİLE HAYATINA SAYGI HAKKI

AİHM'in özel yaşama saygı hakkına ilişkin içtihatları incelendiğinde bun hak kapsamına giren hukuksal çıkarları şu dört başlık altında sıralamak mümkündür:

- Fiziksel Ve Zihinsel Bütünlük Hakkı
- Bireyin Kendini Geliştirme, Gerçekleştirme Ve Kendisine İlişkin Kararlar Alabilme Özerkliği
- Bireyin Mahremiyet Hakkı Ve Kendisi Hakkında Bilgiyi Kontrol Edebilme Hakkı

---

[20] http://insan-haklari.tumblr.com/post/84310616600/avrupa-insan-haklar%C4%B1-s%C3%B6zle%C5%9Fmesinin-11-maddesi, E.T 25.11.2018.

[21] http://insanhaklari.blogspot.com/2006/10/avrupa-insan-haklari-szlemesinin.html, E.T 25.11.2018

e- Örnek AİHM Kararları

21 Ocak 2014 – İhsan Ay v. Türkiye Kararı: AİHM aldığı ceza adli sicil kaydından silinmesine rağmen iş sözleşmesinin bu sebeple yenilenmemesini özel hayata aykırı buldu.

22 Nisan – Nusret Kaya v. Türkiye Kararı**:** AİHM, Muş ve Bolu cezaevlerinde hükümlü olan başvuruculaların aile ve yakınlarıyla telefonda Kürtçe konuşmalarının engellendiği iddiasıyla yaptıkları başvuruda özel hayata saygı ve haberleşme hakkının ihlal edildiğine karar verdi.

2 Aralık – Emel Boyraz v. Türkiye Kararı: TEDAŞ'ta girdiği sınavı kazandığı halde "askerliğini yapmış olmak" şartını taşımadığı yani erkek olmadığı için işe alınmayan Emel Boyraz'ın yaptığı başvuruda AİHM, özel hayatla bağlantılı olarak cinsiyet temelli ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar verdi.

V. TÜRKİYE'NİN ÖDEMİŞ OLDUĞU TAZMİNAT RAKAMLARI

Yıllar	Tazminat Miktarı (TL)
2004 (Mayıs'tan itibaren)	22.227.431,00
2005	16.218.875,48
2006	13.847.145,88
2007	26.221.833,85
2008	10.391.440,84
2009	11.662.799,72
2010	33.099.333,12
2011	37.137.069,80
Toplam (2004-2011)	170.805.929,69

Yıllar	Tazminat Miktarı (TL)
2012	3.929.200,41
2013	10.581.273,65
2014	13.994.593,24
2015	4.617.657,16
2016	22.050.119,91
2017	52.341.447,73
Toplam (2012-2017)	107.514.292,10

Adalet Bakanı Bekir Bozdağ tarafından bir soru önergesine verilen cevaba göre Türkiye 2004 yılıyla 2012 yılının ilk iki ayı arasında geçen dönemde toplam 80 milyon 371 bin 699 euro tazminat ödedi. Adalet Bakanı, ihlal kararları çerçevesinde hükmedilen tazminat miktarlarına ilişkin ödeme sorumluluğunun Maliye Bakanlığından bakanlıklarına geçtiği

2004 yılı Mayıs ayından sonraki dönem için 2004 yılında 22 milyon 227 bin 431 Türk Lirası, 2005 yılında 16 milyon 218 bin 875,48 Türk Lirası, 2006 yılında 13 milyon 847 bin 145,88 TL, 2007 yılında 26 milyon 221 bin 833,85 TL, 2008 yılında 10 milyon 391 bin 440,84 TL, 2009 yılında 11 milyon 662 bin 799,72 TL, 2010 yılında 33 milyon 99 bin 33,12 TL, 2011 yılında 37 milyon 137 bin 69,80 TL ve 2012 yılının ilk iki ayında 10 milyon 135 bin 597 TL olduğunu kaydetti[22].

SONUÇ

Türkiye, AİHM sistemine 1987 yılında katılmasıyla birlikte günümüze kadar hakkında en çok karar verilen ülke oldu. AİHM' de Türkiye hakkında bugüne kadar 3 bin 386 defa dava açıldı. Davalardan 2 bin 988'inde en az bir maddenin ihlal edildiğine karar verilirken 77 davada ihlal olmadığı kararı çıktı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin "50 Years Of Activity" Raporu da Türkiye'nin İnsan Hakları Karnesinin pek iç açıcı olmadığını gözler önüne sermiştir. Buna göre Türkiye; aleyhine en fazla başvuru yapılan üçüncü devlet derdest dava sayısı bakımından ikinci sıradaki devlet ve hakkında en fazla aleyhe karar verilen devlet olmuştur.

AİHM verilerine göre Türkiye 2017 yılında adil yargılanma hakkının ihlali nedeniyle 46 dosyada suçlu bulunup, AİHM'in Türkiye'yi sadece suçsuz bulduğu dosya sayısı ise 4 olarak kayıtlara geçmiştir. Türkiye ile ilgili istatistikler ve AİHM kararlarında yer alan ifadeler, yargının ve güvenlik güçlerinin AİHM ilkeleriyle uyum içinde olmadığını göstermektedir. Türkiye'nin ödemiş olduğu tazminatlarda göz önüne alındığında bu konuda gerekli çalışmaların yapılarak yasalarımızın AİHM ile uyumluluğu tekrardan gözden geçirilmelidir.

---

[22] https://gokhancoskun.wordpress.com/2015/03/11/turkiye-ab-iliskilerinde-aihm/, E.T 25.11.2018